

Universiteit Utrecht

Effectevaluatie Welkom in mijn Wijk (WIMW)

01-10-2018

Ghislaine Jordans

Dr. Tobias Stark

European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER)

Universiteit Utrecht

Samenvatting

In dit rapport wordt een effectevaluatie van het project Welkom in mijn Wijk (WIMW) besproken. De voornaamste doelen van dit project zijn het vergroten van de multiculturele competenties van basisschoolleerlingen, het tegengaan van vooroordelen en het bevorderen van een positieve houding ten aanzien van het omgaan met onbekende mensen. Uit de resultaten blijkt dat het project inderdaad heeft bijgedragen aan een positiever geworden houding van basisschoolleerlingen ten aanzien van culturele verschillen tussen mensen. Ook geven de deelnemers aan meer open te staan voor contact met onbekende kinderen en deelnemers met een migratieachtergrond geven aan positiever contact te hebben met Nederlandse kinderen in hun wijk. Er is weinig verandering gevonden in reflectievaardigheden met betrekking tot verschillen tussen mensen en in de vooroordelen over andere etnische groepen. Deze effectevaluatie laat dus zien dat WIMW een positieve bijdrage kan leveren aan het bevorderen van burgerschapsvaardigheden van leerlingen.

Inhoudsopgave

- 1 – Inleiding Welkom in mijn Wijk
- 2 – Studiedesign
- 3 – Verantwoording vragenlijst
- 4 – Beschrijving van de steekproef
- 5 – Resultaten
- 6 – Conclusie
- 7 – Geraadpleegde literatuur

1. Inleiding Welkom In Mijn Wijk

Het project Welkom In Mijn Wijk (WIMW) richt zich op leerlingen uit de bovenbouw van basisscholen met een etnisch cultureel eenzijdige leerlingenpopulatie. Het doel van WIMW is het vergroten van de multiculturele competenties van deze basisschoolleerlingen. Het project richt zich op het vergroten van de multiculturele interesse en het gevoel van inclusie (hoeveel kinderen vinden dat ze gelijk zijn aan elkaar). Ook wil het project vooroordelen ten aanzien van andere etnische groepen tegengaan en een positieve houding ten aanzien van het omgaan met onbekende mensen bevorderen. Dit laatste duidt op het open staan voor contact met mensen van andere groepen en het tegengaan van *intergroup anxiety* (de mate waarin kinderen het eng vinden om met kinderen van andere etnische groepen om te gaan).

Bij de werving en matching van scholen die aan WIMW deelnemen wordt er gezocht naar combinaties van scholen waarvan de leerlingen verschillen qua cultureel-etnische achtergrond. Er zijn twee modules van WIMW; de basismodule gericht op zwarte en witte scholen in stedelijke omgevingen en de module ‘stad-dorp’ gericht op het in contact brengen van leerlingen uit een stedelijke omgeving met leerlingen uit de omliggende dorpen.

Welkom In Mijn Wijk duurt drie dagdelen per week gedurende twee weken. De eerste week vindt plaats op school. Ter voorbereiding van de daadwerkelijke uitwisseling in de tweede week, denken de kinderen in de eigen klas na over hun eigen school, wijk en achtergrond. Gastheerschap en actief burgerschap zijn tevens thema’s die in deze week aan de orde komen. In de tweede week vindt de uitwisseling plaats. Gedurende twee dagen bezoeken de kinderen elkaars school en wijk. Kennisnemen van elkaar, elkaars achtergrond en leefomgeving staat centraal in het programma. De afsluiting van het project bestaat uit een slotbijeenkomst. Hier wordt speels getoetst hoe goed de kinderen elkaar leerden kennen. Ook de samenwerking binnen de groepjes wordt besproken. Na afloop van de twee weken krijgen de kinderen herinneringen mee zoals een certificaat met een foto van het groepje en een boekje waarmee ze gegevens kunnen uitwisselen. Zo blijft het project leven.

Om het stimuleren van multiculturele competentie in het reguliere curriculum op te nemen is het projectboekje “We houden contact” ontwikkeld, met tips voor leerkrachten. Na afloop van de uitwisseling vindt er altijd een vorm van evaluatie plaats in overleg met de betrokken scholen.

Om positieve interpersoonlijke relaties te stimuleren in cultureel-etnisch gemengde groepen is de lesmethode “coöperatief leren” een effectieve strategie. De methodiek van coöperatief leren biedt handvatten die toepasbaar zijn om van ontmoetingen een positieve

ervaring te maken. (Culturele) verschillen worden niet geproblematiseerd, maar worden pragmatisch benaderd. Er wordt positief ingespeeld op de nieuwsgierigheid die deze verschillen oproepen. Kinderen worden geprikkeld meer dingen van zichzelf te laten zien dan zij doorgaans zelf zouden doen.

Uit een voorgaande effectmeting (WIMW, 2013) blijkt dat Welkom In Mijn Wijk een positief effect heeft op de interesse die de leerlingen hebben naar elkaar. Dit effect is te zien zowel op het gebied van contact, samenwerken en vriendschappen. Verder blijkt dat de leerlingen minder angstig zijn.

In dit rapport is opnieuw een effectmeting beschreven. Deze effectmeting betreft in eerste instantie de in 2017 op Amsterdamse basisscholen uitgevoerde editie van het project. Het design van de studie en de samenstelling van de totale groep leerlingen die aan deze edities in Amsterdam deelnamen is beschreven in de volgende hoofdstukken. De bevindingen van deze effectmeting worden benoemd en besproken, en een uit deze bevindingen volgende conclusie zal dit rapport afsluiten.

2. Studiedesign

In totaal namen 6 basisschoolklassen van groep 7 en/of 8 deel aan de drie WIMW-uitwisselingen van 2017 in Amsterdam. Vijf van deze klassen waren bereid om aan dit onderzoek mee te werken, één school weigerde de deelname. Om het effect van WIMW in kaart te brengen zijn er vragenlijsten afgenomen op twee tijdstipmomenten. De eerste vragenlijst werd afgenomen ongeveer één week voordat de interventie begon en de tweede vragenlijst is ongeveer twee weken na afloop van de interventie afgenomen. Door de voor- en nameting met elkaar te vergelijken is het mogelijk om het effect van WIMW op de houdingen van de deelnemers te meten. Echter, een mogelijke verandering kan ook een andere oorzaak hebben dan het project, bijvoorbeeld een politiek of maatschappelijk evenement dat alle leerlingen in Amsterdam in gelijke mate betreft.

Om alsnog conclusies te kunnen trekken over het effect van WIMW is ervoor gekozen om tegelijkertijd met elke uitwisselingen ook twee vragenlijsten af te nemen in schoolklassen die *niet* aan het project WIMW hebben deelgenomen. Daardoor is het mogelijk kinderen die aan het project hadden deelgenomen (interventiegroep) te vergelijken met kinderen die niet aan het project hadden deelgenomen (controlegroep). Verschillen tussen beide groepen kunnen dan aan de interventie worden toegeschreven. Om een mogelijk vergelijkbare controlegroep te creëren, is ervoor gekozen om bij elk van de drie uitwisselingen één van de deelnemende scholen te vragen om de vragenlijst in een extra klas af te nemen (*matching*).

De gehele steekproef bestaat uit 115 leerlingen in de vijf schoolklassen in de interventiegroep en 62 leerlingen in de drie schoolklassen in de controlegroep. De totale steekproefomvang is dus redelijk klein. Dit maakt een effectevaluatie lastig omdat een kleine steekproef beperkingen stelt aan het onderscheidend vermogen van statistische analyses (de *statistische power*). Daardoor kan een effect dat wel degelijk aanwezig is in de analyse niet statistisch significant lijken. Om te kijken in hoeverre dit probleem de conclusies in deze effectevaluatie belemmert zullen aanvullende data van een WIMW-editie in Rotterdam worden gebruikt. In 2016 vonden er zes uitwisselingen plaats in Rotterdam, waarbij bij één uitwisseling (twee schoolklassen met in totaal 46 leerlingen) dezelfde vragenlijst is afgenomen als in Amsterdam. Helaas was er destijds geen controlegroep beschikbaar. Daarom zullen de data uit Rotterdam alleen als aanvulling in deze effectevaluatie worden gebruikt. Voor welke analyses deze data zijn gebruikt wordt altijd apart vermeld.

3. Verantwoording vragenlijst

De vragenlijst is opgebouwd uit verschillende onderdelen, waarbij met ieder onderdeel een specifieke dimensie die betrekking heeft op multiculturele competenties of multiculturele interesse getoetst wordt. De scores op deze dimensies kunnen als geheel een beeld vormen van hoe de respondenten hun eigen vaardigheden inschatten, hoe ze denken over en omgaan met leeftijdsgenoten met een andere etnische achtergrond dan henzelf.

De vragenlijst maakt gebruik van de Handleiding Burgerschap Meten voor het Primair Onderwijs (Versie 1.0), ontwikkeld door onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam (Ten Dam et al., 2010a). Uit deze handleiding zijn onderdelen gebruikt waarvan verwacht wordt dat deze in het project WIMW worden beïnvloed. Met name gaat het om (1) de attitude ten aanzien van verschillen tussen mensen en (2) de reflectievaardigheid met betrekking tot het omgaan met verschillen tussen mensen en uitsluiting. Omdat WIMW beoogt het openstaan voor contact met mensen van andere groepen te bevorderen is ook dit gemeten, net zoals *intergroup anxiety* (de mate waarin kinderen het eng vinden om met kinderen van andere etnische groepen om te gaan). Verder maakt de vragenlijst gebruik van gevalideerde schalen voor het meten van vooroordelen over verschillende etnische groepen, de waargenomen vooroordelen van de klasgenoten en van de kwaliteit van contact met kinderen van andere etnische groepen.

De resultaten van deze effectmeting zijn gebaseerd op gemiddelde scores van verschillende vragen die dezelfde vaardigheid/attitude moeten meten. Per onderdeel van de vragenlijst is ten eerste de betrouwbaarheid, de interne consistentie, vastgesteld van deze vragen middels het berekenen van de betrouwbaarheidscoëfficiënt Cronbach's alpha. Op basis van deze uitkomsten zijn schalen ontwikkeld die de vaardigheid/attitude per dimensie weergeven.

4. Beschrijving van de steekproef

Welkom In Mijn Wijk richt zich voornamelijk op kinderen uit groep 8. In de interventiegroep waren dan ook 3 klassen van groep 8, één combinatieklas van groep 7/8 en één klas van groep 7. De leeftijd varieert van 10 tot en met 13 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 11 jaar ($M = 11,46$). In de controlegroep waren 2 klassen van groep 7 en één klas van groep 8. De leeftijd varieert in de controlegroep van 10 tot en met 12 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 10 jaar ($M = 10,69$). De kinderen in de controlegroep zijn dus gemiddeld één jaar jonger. Dit kwam doordat op de meeste scholen kinderen van groep 8 aan de interventie deelnamen waardoor alleen leerlingen van groep 7 overbleven voor de controlegroep. Dit betekent dat de controlegroep systematisch verschilt ten opzichte van de leeftijd van de interventiegroep. Echter, de interventiegroep en de controlegroep zijn vergelijkbaar op overige belangrijke kenmerken zoals woonwijk en sociaaleconomische achtergrond, aangezien ze leerling zijn van dezelfde school.

De steekproef heeft een evenredige verdeling van jongens en meisjes, zowel in de interventiegroep (52,4% meisjes; 47,6% jongens) als in de controlegroep (44,2% meisjes; 55,8% jongens).

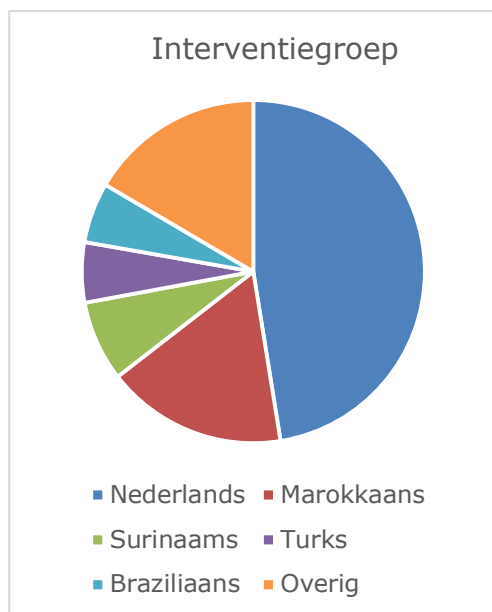
De interventiegroep bestaat voor het grootste deel uit niet-gelovige kinderen (39,4%). De grootste groep gelovige kinderen zijn Islamitisch gelovige kinderen (36,5%), gevolgd door de Christelijk gelovige kinderen (17,3%). Het overige deel van deze sample (6,8%) bestaat uit kinderen met een ander geloof dan bovengenoemde. De verdeling binnen de controlegroep komt hiermee in redelijke mate overeen, met 38,0% niet-gelovige kinderen, 32,0% Islamitische kinderen, 26,0% Christelijke kinderen en slechts een klein deel van 4% van de controlegroep met een ander geloof dan de drie bovengenoemde geloven.

Het grootste deel van de kinderen in de sample geeft aan ten eerste tot de Nederlandse cultuur te behoren (47,6% in de interventiegroep; 40,4% in de controlegroep). In de interventiegroep is de eerstvolgende cultuur de Marokkaans-Nederlandse (17,1%), gevolgd door de Surinaams-Nederlandse cultuur (7,6%). Verder worden de Turks-Nederlandse en de Braziliaans-Nederlandse cultuur meermaals door de kinderen genoemd (beide 5,7%). Alle overige als eerste genoemde culturen beslaan bij elkaar opgeteld 16,6% van de interventiegroep. In Figuur 1a is de verdeling van de culturele achtergronden van de leerlingen binnen de interventiegroep overzichtelijk weergegeven. Deze structuur komt niet volledig overeen met die van de controlegroep, maar de twee groepen (controlegroep en interventiegroep) zijn in grote lijnen wel degelijk met elkaar te vergelijken. In de

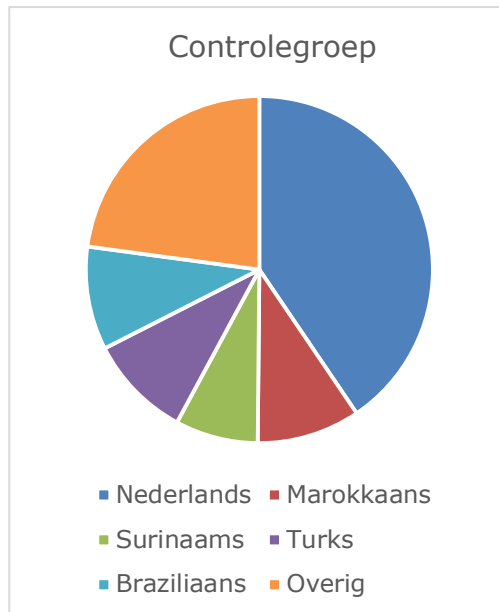
controlegroep zijn de grootste minderheidsgroepen de Marokkaans-Nederlandse en de Turks-Nederlandse cultuur (beide 9,6%), gevolgd door de Braziliaans-Nederlandse (9,6%) en de Surinaams-Nederlandse cultuur (7,7%). Het overige deel van de controlegroep (22,8%) bestaat uit kinderen die aangeven zichzelf ten eerste tot een andere cultuur te rekenen dan de bovengenoemde culturen. In Figuur 1b is de verdeling van de culturele achtergronden van de leerlingen binnen de controlegroep overzichtelijk weergegeven.

Figuur 1: Verdeling culturele achtergrond in interventiegroep (a) en controlegroep (b)

a

b

5. Resultaten

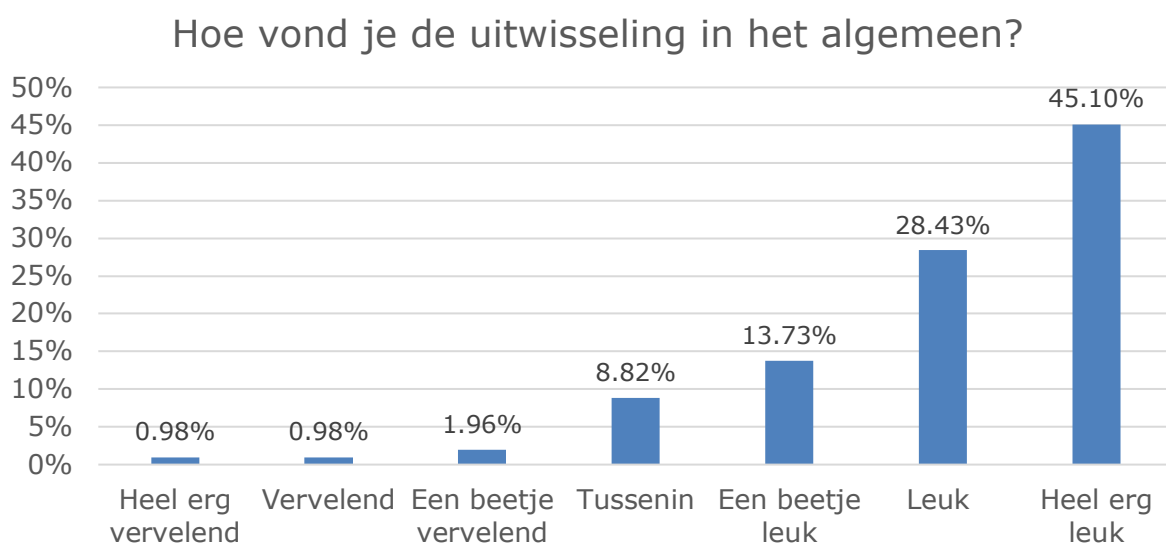
In de effectmeting (hoofdstuk 5.2 – 5.6) beschouwen we een effect van het project alleen als aanwezig als er (1) een statistisch significante verandering tussen voor- en nameting heeft plaatsgevonden en (2) deze verandering statistisch significant verschilt van een mogelijke verandering in de controlegroep. Als er een verandering in beide groepen heeft plaatsgevonden, is dit niet aan het project WIMW toe te schrijven. Echter, als alleen de interventiegroep maar niet de controlegroep is veranderd, dan is deze verandering aan WIMW toe te schrijven. Alle resultaten zijn gebaseerd op “*repeated measurement analyses*” waarbij rekening is gehouden met het feit dat de gegevens onder dezelfde participanten zijn verzameld die deel uitmaken van dezelfde schoolklas (multilevel analyse).

Voordat we de effecten van WIMW bespreken geven we een korte beschrijving van de evaluatie die de deelnemers over het project gaven.

5.1 Deelnemersevaluatie

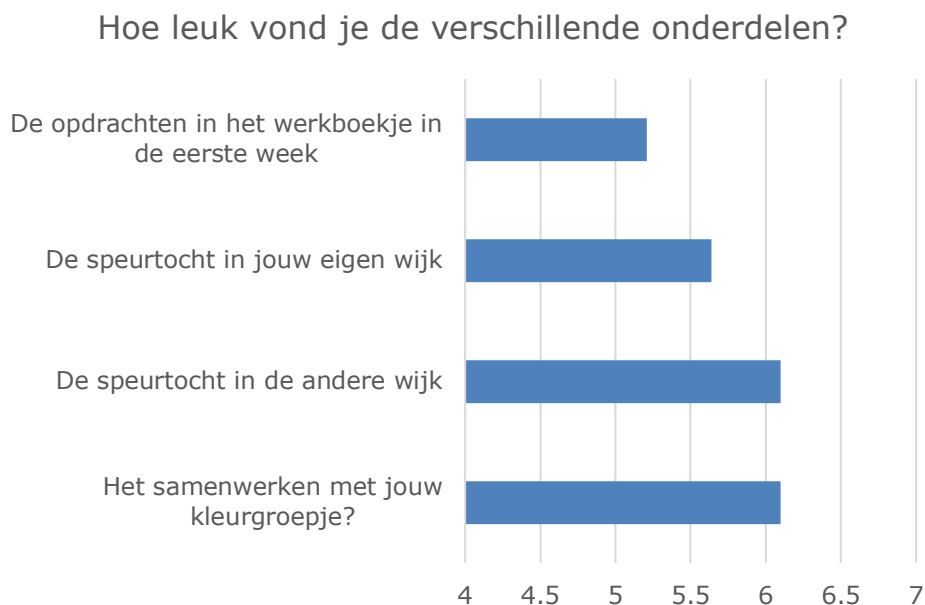
In de tweede meting (twee weken na afloop van het project WIMW) werd aan de deelnemers gevraagd wat hun ervaring met WIMW was. Uit de antwoorden blijkt dat meer dan twee derde (74%) van de deelnemers de WIMW-uitwisseling “leuk” of zelfs “heel erg leuk” hebben gevonden (zie figuur 2). Er is maar een zeer kleine minderheid van minder dan 4% die zegt de uitwisseling “een beetje vervelend” of slechter te hebben gevonden.

Figuur 2: Algemene beoordeling van de deelnemers

Verder blijken de deelnemers elk van de verschillende onderdelen van het project WIMW leuk te hebben gevonden. Op een 7-punt schaal (hogere waarden = leuker) scoren alle onderdelen ver boven het middelpunt van de schaal (zie figuur 3). Opvallend is dat de deelnemers voornamelijk de speurtocht in de wijk van de andere school (dus niet hun eigen wijk) leuk vonden. Ook viel de samenwerking met kinderen van de andere school in de gezamenlijke kleurgroep duidelijk in de smaak.

Figuur 3: Evaluatie van de verschillende WIMW-onderdelen

5.2 Burgerschapscompetenties: attitude ten aanzien van verschillen

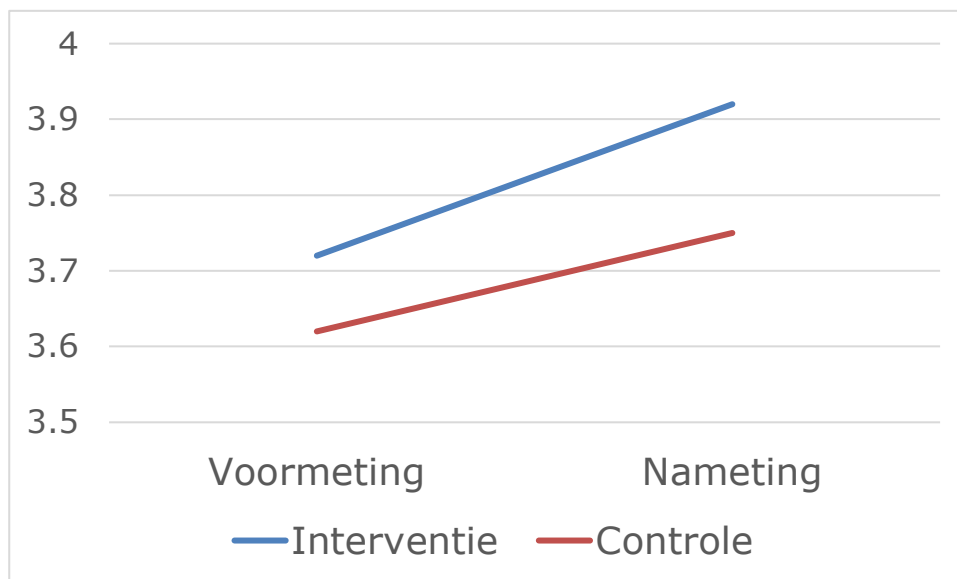
Volgens de Handleiding Burgerschap Meten voor het Primair Onderwijs (Ten Dam et al. 2010a) heeft “[...] ‘goed burgerschap’ zowel betrekking op het op sociaal geaccepteerde wijze kunnen functioneren in de samenleving als op het vermogen om een kritisch bijdrage te leveren”. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen vier verschillende sociale taken, namelijk democratisch handelen, maatschappelijk verantwoord handelen, omgaan met conflicten en omgaan met verschillen, afkomstig van het conceptuele schema van Ten Dam, Volman, Westerbeek, Wolfram en Ledoux (2003). Gezien de doelstelling van WIMW richt zich deze effectevaluatie voornamelijk op de laatste tak, omgaan met verschillen. Daarbij is bekeken hoe de leerlingen omgaan met verschillen met betrekking tot etniciteit, religie en geloof.

We maken gebruik van gevalideerde vragen (zie Ten Dam et al. 2010b) om te achterhalen in hoeverre basisschoolleringen hun vaardigheden met betrekking tot deze dimensies inschatten. Door middel van vier vragen is de attitude gemeten die de

basisschoolleerlingen hebben ten opzichte van en het leren kennen van verschillende culturen. Zo werd ze bijvoorbeeld gevraagd, “Hoe goed passen deze uitspraken bij jou? Ik vind het goed om iets te leren over andere culturen” of “Ik vind het leuk om mensen te kennen die een ander geloof hebben”). Antwoorden konden worden gegeven op een 5-punten schaal van 1 = “past helemaal niet bij mij” tot 5 = “past helemaal bij mij”.

Uit de effectmeting blijkt dat de leerlingen na deelname aan WIMW een positievere attitude hebben ten aanzien van het omgaan met verschillen tussen mensen ($p = .007$). Echter, ook in de controlegroep is deze attitude positief veranderd (zie figuur 4). De toename in de controlegroep is niet statistisch significant ($p = .17$), wat mogelijk te maken heeft met de kleine steekproef. De *repeated measurement analyse* laat zien dat de toename van deze burgerschapsvaardigheid in de interventiegroep *niet* significant verschilt van de toename in de controlegroep ($\chi^2(1) = 0.27, p = .60$). Het is dus niet mogelijk om deze verandering eenduidig aan het project WIMW toe te schrijven.

Figuur 4: Attitude ten aanzien van verschillen tussen mensen (hoger = positiever)

Een ander manier om naar het omgaan met verschillen te kijken is het zogenoemde “*common ingroup identity model*” van Gaertner en Dovidio (2000). Bij dit model wordt onderscheid gemaakt tussen de *ingroup* en *outgroup(s)* – begrippen die populair zijn geworden door de Social Identity Theory (Tajfel & Turner 1979). Simpelweg duiden deze begrippen op het verschil tussen de groep tot welke een persoon zich als lid beschouwt, en de groep welke deze persoon ziet als ‘de anderen’. Volgens de Social Identity Theory hechten

personen veel waarde aan de groep(en) tot welke zij behoren – de ingroup. Aan de ingroup ontlene personen hun identiteit, en ook is deze ingroup een bron waaruit zelfvertrouwen en een gevoel erbij te horen geput wordt. Een belangrijk onderdeel van deze theorie houdt in dat, om de ingroup te beschermen en te koesteren, de outgroup(s) middels stereotyperingen gediscrimineerd worden, en zo slecht afgeschilderd worden tegenover de ingroup.

Het Common Ingroup Identity Model beweert dat stereotyperingen en discriminatie afnemen als voormalige leden van de outgroup nu ook tot de ingroup worden gerekend. Het gaat er bij dit concept feitelijk om of de kinderen onderscheid maken tussen mensen uit hun eigen wijk en mensen uit andere wijken. Hierover werden vier verschillende vragen gesteld (bv. „*Hoe goed passen deze uitspraken bij jou? Er zijn heel veel verschillende culturen in onze stad maar toch vind ik dat we allemaal bij elkaar horen*”).

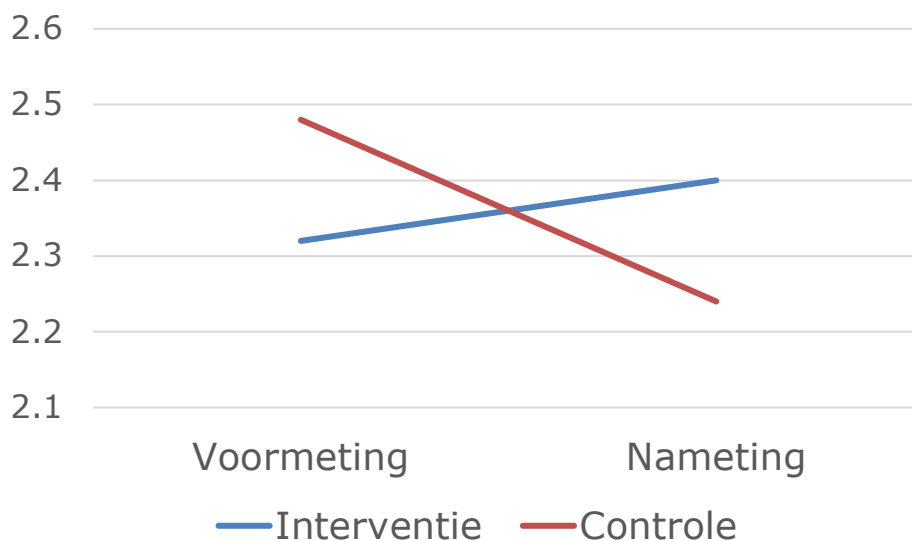
Uit de analyse blijkt geen verandering in de perceptie van zo'n gedeelde ingroup door WIMW te zijn bereikt. Noch in de interventiegroep, noch in de controlegroep veranderden de attitudes van de leerlingen ($\chi^2 (1) = 0.02, p = .89$).

5.3 Burgerschapscompetenties: reflectievaardigheid

De Handleiding Burgerschap Meten voor het Primair Onderwijs (Ten Dam et al. 2010a) noemt als belangrijk onderdeel van de burgerschapscompetenties de vaardigheid om over verschillen tussen mensen te reflecteren. Met name gaat het daarbij om de vraag in hoeverre leerlingen over in- en uitsluiting van mensen die anders zijn nadenken. Om deze vaardigheid te meten is gebruik gemaakt van gevalideerde vragen (zie Ten Dam et al. 2010b). De leerlingen werd bijvoorbeeld gevraagd “*Hoe vaak heb jij in de afgelopen twee weken over deze dingen nagedacht? Waarom sommige kinderen wel vrienden worden en andere kinderen niet.*” Antwoorden konden worden gegeven op een 5-punten schaal van 1 = “nooit” tot 5 = “heel vaak”.

Figuur 5 laat het resultaat van de effectmeting zien. Er is een lichte stijging in de reflectievaardigheid van de deelnemers van WIMW. Echter, deze toename is niet statistisch significant ($p = .48$). Daarentegen nemen de reflectievaardigheden in de controlegroep tussen de voormeten en nameting af ($p = .05$). Het verschil tussen interventiegroep en controlegroep is statistisch significant ($\chi^2 (1) = 3.83, p = .05$). Dit patroon zou kunnen betekenen dat het project Welkom In Mijn Wijk de deelnemers bezig heeft gehouden met de reflectie over verschillen tussen mensen. Op deze manier heeft het een afname van deze burgerschapscompetentie voorkomen, die wel in de controlegroep te zien is.

Figuur 5: Reflectievaardigheden (hoger = positiever)

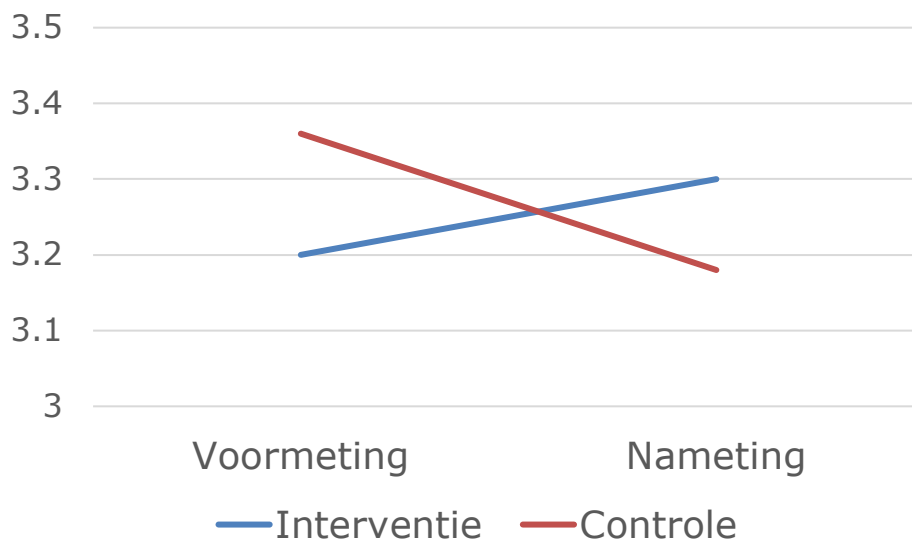

5.4 Openheid voor contact andere groepen

Omdat WIMW zich richt op een positieve houding ten aanzien van het omgaan met onbekende mensen is er ook bekeken in hoeverre de deelnemers meer openstaan voor het omgaan met mensen die ‘onbekend’ of ‘anders’ zijn. Dit concept wordt op twee manieren gemeten. Ten eerste is er gekeken naar in hoeverre de leerlingen hun vaardigheid inschatten om met onbekende kinderen om te gaan. Met behulp van vragen die betrekking hebben op nervositeit in het bijzijn van onbekenden en verlegenheid bij het ontmoeten van onbekende leeftijdsgenoten, is getracht van deze interculturele openheid een zo accuraat mogelijk beeld te vormen (bv. “*Ik word zenuwachtig als ik met nieuwe kinderen moet praten*”). Antwoorden zijn zo geschaald dat hogere waarden een toename in de openheid voor contact met onbekenden aangeven.

Figuur 6 laat een significant verschil in de openheid voor contact met onbekende kinderen zien ($\chi^2(1) = 3.97, p = .05$). Dit betekent dat de openheid van deelnemers van WIMW anders is ontwikkeld dan in de controlegroep. Als we apart kijken naar de toename van de openheid in de interventiegroep blijkt deze echter niet statistisch significant ($p = .11$). Dit is te wijten aan de kleine steekproef. Als in de analyse ook de deelnemers van de twee uitwisselingen in Rotterdam worden toegevoegd, blijkt de toename wel statistisch marginaal significant ($p = .06$).

Figuur 6: Openheid voor contact met onbekende kinderen (hoger = positiever)

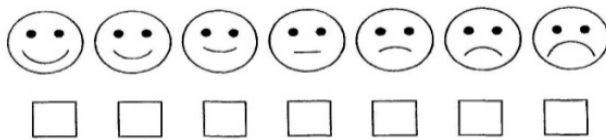
Ten tweede is *intergroup anxiety* gemeten, de mate waarin kinderen het eng vinden om met kinderen om te gaan die tot een andere etnische groep horen als ze zelf. Bij de toetsing van dit concept werden twee hypothetische situaties voorgesteld waarin de participant ofwel terechtkomt in een nieuwe klas zonder autochtoon Nederlandse kinderen, en alleen maar kinderen met andere etnische achtergronden (Situatie I), ofwel terechtkomt in een klas met alleen maar autochtoon Nederlandse kinderen, en geen kinderen met andere etnische achtergronden (Situatie II). Per situatie werden vier stellingen gegeven (“Ik zou me (goed/vervelend/thuis/bang) voelen in zo’n klas”) waarbij de participant de mogelijkheid had aan te geven in hoeverre de stelling op hem of haar van toepassing was. *Intergroup anxiety* is apart berekend voor kinderen met een Nederlandse etniciteit (in hoeverre ze het minder prettig zouden vinden om in een klas met alleen niet-Nederlandse kinderen terecht te komen dan in een klas met alleen Nederlandse kinderen) en voor kinderen met een andere etniciteit (in hoeverre ze het minder prettig zouden vinden om in een klas met alleen Nederlandse kinderen terecht te komen dan in een klas met alleen niet-Nederlandse kinderen).

Met betrekking tot *intergroup anxiety* is er geen effect gevonden van het project WIMW. De houding van Nederlandse deelnemers ten aanzien van het omgaan met kinderen van andere etnische groepen blijkt niet te zijn veranderd ($\chi^2(1) = 0.25, p = .61$). Hetzelfde geldt voor de houding van kinderen met een andere etnische achtergrond ten aanzien van het omgaan met Nederlandse kinderen ($\chi^2(1) = 0.48, p = .49$).

5.5 Vooroordelen ten aanzien van andere etnische groepen

Om vooroordelen ten aanzien van andere etnische groepen te meten is gebruik gemaakt van vragen die in eerder onderzoek onder basisschoolleerlingen goed bleken te werken. Zo werd aan iedereen gevraagd: “*Wat vind jij van Nederlandse mensen? Wat vind jij van Turkse mensen? Wat vind jij van Marokkaanse mensen? En wat vind jij van Surinaamse mensen?*” (De vier grootste etnische groepen in Nederland). Antwoorden konden worden gegeven door een kruis te zetten bij de best passende smiley in figuur 7. Deze schaal werd gecodeerd van 1 = zeer positief (geen vooroordelen) tot 7 = zeer negatief (vooroordelen). Hogere waarden betekenen dus meer vooroordelen.

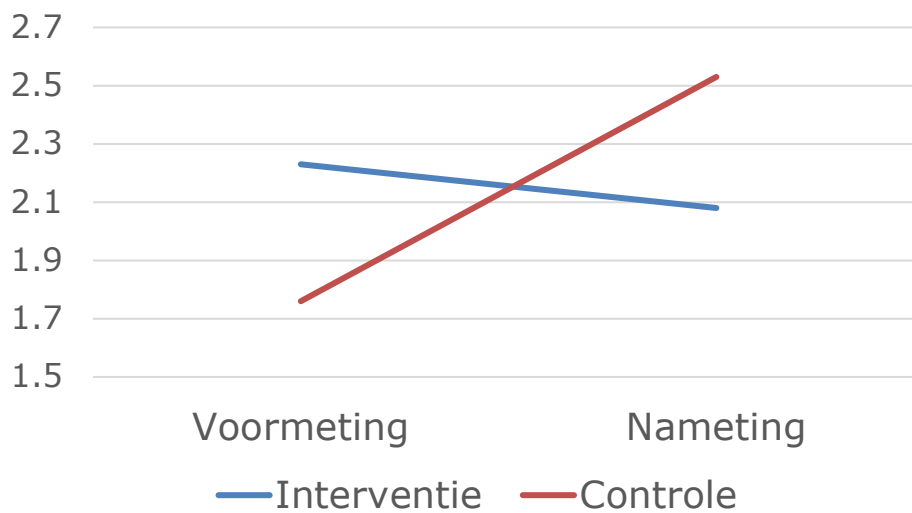
Figuur 7: Antwoordschaal bij vragen over etnische groepen

Het project WIMW blijkt met name de attitudes van kinderen met een niet-Nederlandse achtergrond ten aanzien van de Nederlandse meerderheid te beschermen tegen een negatieve verandering. Zoals in figuur 8 te zien is nemen de vooroordelen ten aanzien van Nederlandse mensen in de controlegroep significant toe ($p = .008$). In de interventiegroep is zo'n verandering niet te zien ($p = .32$). Dit verschil tussen interventiegroep en controlegroep is statistisch significant ($\chi^2(1) = 7.52, p = .01$). Dit betekent dat negatieve verandering van de controlegroep in den interventiegroep niet heeft plaatsgevonden.

Onder leerlingen die zich tot de Nederlandse etniciteit rekenen, zien we geen verandering in hun attitudes ten aanzien van mensen van een niet-westerse allochtone achtergrond door deelname aan WIMW. Voor deze analyses zijn de attitudes ten aanzien van Turkse, Marokkaanse, en Surinaamse mensen samengevoegd omdat een schaalanalyse liet zien dat kinderen soortgelijke meningen over deze groepen hadden. Echter, er is geen statistisch significant verschil tussen de interventiegroep en de controlegroep te zien ($\chi^2(1) = 2.54, p = .11$).

Figuur 8: Vooroordelen van niet-Nederlandse leerlingen ten aanzien van Nederlanders (hogere waarden = meer vooroordelen)

Naast de eigen vooroordelen ten aanzien van andere etnische groepen hebben we de leerlingen ook gevraagd of ze zulke vooroordelen waarnemen onder hun klasgenoten. Hierbij maken we onderscheid tussen de heersende collectieve attitude ten opzichte van Nederlanders (“*Wat denk jij dat de kinderen van je klas van Nederlandse mensen vinden?*”) en de waargenomen collectieve attitude t.a.v. de minderheidsgroepen Marokkanen, Turken en Surinamers (bv. “*Wat denk jij dat de kinderen van je klas van Turkse mensen vinden?*”).

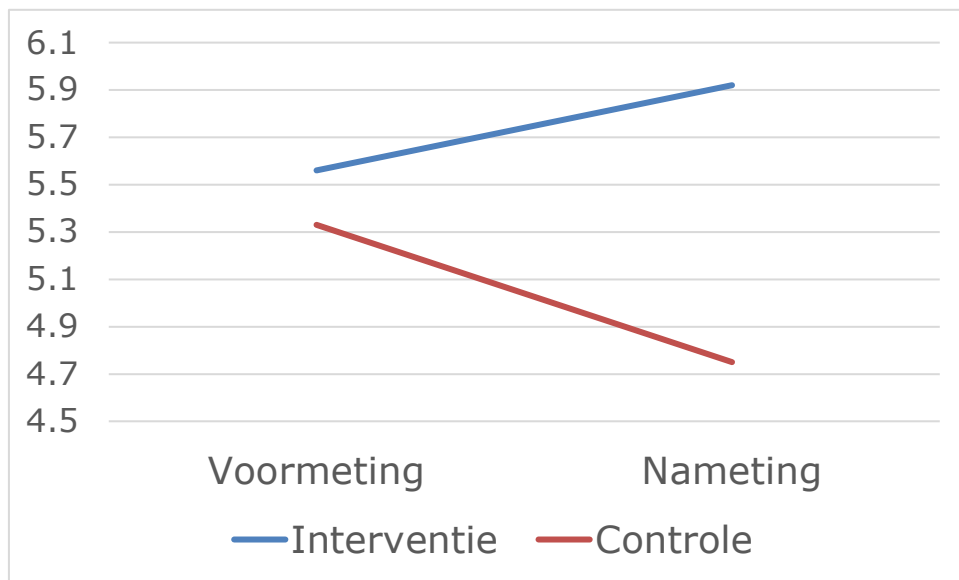
Uit de effectmeting blijkt geen verschil tussen interventiegroep en controlegroep met betrekking tot de waargenomen vooroordelen onder Nederlandse leerlingen ($\chi^2(1) = 1.74, p = .19$) of onder leerlingen met een andere achtergrond ($\chi^2(1) = 0.04, p = .85$).

5.6 Contact met kinderen van andere etnische groepen

Voor en na het project WIMW werden de deelnemers en de leerlingen in de controlegroep gevraagd of ze (1) Nederlandse klasgenoten hebben, en zo ja, hoe hun contact met deze kinderen is (met de smileys van figuur 7 als antwoordschaal). De leerlingen werden ook gevraagd of ze (2) klasgenoten van een andere cultuur hebben, en zo ja, hoe hun contact met deze kinderen is. Dezelfde vragen werden gesteld over (3) contact met Nederlandse kinderen in de wijk en over (4) kinderen in de wijk die bij een andere cultuur dan de Nederlandse horen.

Deelnemers aan Welkom In Mijn Wijk met een niet-Nederlandse achtergrond gaven aan dat het project geen invloed had op hun contact met Nederlandse klasgenoten ($\chi^2(1) = 0.27$, $p = .60$). Echter, deze kinderen rapporteerden een marginaal significante verandering in hun contact met Nederlandse kinderen in de wijk, in vergelijking met de controlegroep ($\chi^2(1) = 3.31$, $p = .07$). De toename van de kwaliteit van contact in de interventiegroep (zie figuur 9) bleek door de kleine steekproef niet statistisch significant ($p = .12$). Deze toename was wel statistisch significant met een grotere steekproef waarin ook de data uit Rotterdam bij de analyse werden betrokken ($p = .02$). Dit betekent dat WIMW de kwaliteit van interetnisch contact ook buiten de klas blijkt te verbeteren.

Figuur 9: Kwaliteit van contact van niet-Nederlandse leerlingen met Nederlandse kinderen in hun wijk (hogere waarden = positiever contact)

Er was geen verandering van het contact dat Nederlandse kinderen rapporteerden met klasgenoten van een andere cultuur ($\chi^2(1) = 1.66$, $p = .20$) of met kinderen in de wijk van een andere cultuur ($\chi^2(1) = 0.86$, $p = .35$).

6. Conclusie

Deze effectevaluatie laat zien dat het project Welkom In Mijn Wijk (WIMW) positieve effecten heeft op burgerschapscompetenties en interetnische contact van de deelnemers. De meest voornamelijk doelen van het project Welkom in mijn Wijk (WIMW) is het vergroten van de multiculturele competenties van basisschoolleerlingen en bevorderen van positief contact tussen kinderen met verschillende achtergronden. Het project – bestaande uit de activiteiten in de eigen klas, het werken met het werkboekje en de daadwerkelijke uitwisseling – richt zich daarbij op het vergroten van de multiculturele interesse en het gevoel van inclusie.

Op basis van de benoemde resultaten kan geconcludeerd worden dat aan deze verwachting voor een gedeelte voldaan is. Deelnemers van de interventie hadden na afloop een positievere houding ten aanzien van verschillen tussen mensen. Deze bevinding zegt iets over de manier waarop de basisschoolleerlingen omgaan met verschillen tussen culturen, en met de kinderen die tot deze verschillende culturen behoren. Dit bleek ook uit de analyse van de openheid voor contact met onbekende kinderen. Deelnemers van WIMW bleken na afloop van het project meer open te staan voor dit soort contacten. Dat dit ook daadwerkelijke gevolgen had voor het omgaan met kinderen van andere groepen bleek verder uit de analyses van de kwaliteit van het contact met kinderen in de wijk. Kinderen met een niet-Nederlandse etnische achtergrond gaven na afloop van het project aan positiever contact te hebben met Nederlandse kinderen in hun wijk.

Het onderscheid dat de basisschoolleerlingen maken tussen de *ingroup* en de *outgroup*, specifiek tussen mensen uit de eigen wijk of mensen uit andere wijken (gemeten als ‘gedeelde *ingroup*’), is onveranderd gebleven. De interventie heeft op dit gebied niet bijgedragen aan het doel een gevoel van inclusie te vergroten. Ook bleek de interventie niet direct gevolgen te hebben voor elke vorm van interetnisch contact. Nederlandse deelnemers rapporteerden bijvoorbeeld geen verandering in de kwaliteit van hun contact met niet-Nederlandse kinderen.

Het uitblijven van significante verbetering in attituden ten opzichte van de etnische minderheidsgroepen Turken, Marokkanen en Surinamers lijkt in eerste instantie te wijzen op het niet voldoen aan de veronderstelde doelen van de interventie. Echter, een mogelijke verklaring is dat de basisschoolleerlingen tijdens de uitwisselingen geen specifiek onderscheid hebben gemaakt tussen de verschillende etnische groepen, waardoor het beeld dat zij hebben van de specifieke minderheidsgroepen onveranderd is gebleven. De positieve ervaringen tijdens WIMW met kinderen van andere etnische achtergronden zou dan niet

bepalend zijn voor de beoordeling van Turken, Marokkanen en Surinamers in het algemeen. Ook moet opgemerkt worden dat de deelnemende klassen van deze editie WIMW redelijk etnisch gemengde waren. Dat betekent dat de meeste leerlingen al ervaring hadden met leerlingen van verschillende etnische groepen. WIMW zou wel degelijk een effect op de beeldvorming kunnen hebben als de uitwisseling tussen meer uitgesproken “witte” en “zwarte” klassen plaatsvindt.

Opvallend zijn enkele negatieve significante veranderingen die plaatsvonden in de controlegroep, waar de interventiegroep scores stabiel bleven. Het gaat hierbij voornamelijk om de reflectie over verschillen tussen mensen. Hier geldt dus dat deze reflectie zonder WIMW zou zijn afgenomen. Ook bleken de vooroordelen van niet-Nederlandse leerlingen in de controlegroep ten aanzien van Nederlanders te zijn toegenomen. Deze verandering was niet te zien in de interventiegroep. Dit duidt erop dat de positieve interetnische ervaringen tijdens WIMW de deelnemers voor zulke negatieve veranderingen kan beschermen.

Zoals in de grafieken te zien is, hebben we te maken met redelijk kleine effecten. WIMW leidt niet tot grote veranderingen in de attitudes en vaardigheden van de deelnemers. Dit is echter ook niet verrassend gezien hoe kort de interventie is (twee weken) en hoe weinig tijd er tussen de meetmomenten lag (ongeveer vijf weken). Het is juist indrukwekkend dat er ondanks deze belemmeringen zoveel effecten statistisch aantoonbaar zijn.

Ten slotte is de opmerking op zijn plaats dat het veelal uitblijven van significante effecten mogelijk te wijten is aan de beperkte grootte van de steekproef. Een beperkte steekproefgrootte zoals in deze evaluatie verkleint de kans op statistisch significante resultaten, doordat deze beperking een grens stelt aan het onderscheidend vermogen (de *statistische power*). Dit bleek uit enkele analyses die wel degelijk een statistische verandering lieten zien als de steekproef werd vergroot door ook data uit een WIMW-editie in Rotterdam te gebruiken.

Op basis van de benoemde resultaten en de besproken belemmeringen kan dus enigermate voorzichtig worden geconcludeerd dat Welkom In Mijn Wijk een positieve bijdrage levert aan interetnische contact en burgerschapscompetenties van deelnemers. Om definitieve uitspraken over de effecten van Welkom In Mijn Wijk te kunnen trekken is meer onderzoek nodig met een groter aantal deelnemers.

7. Geraadpleegde literatuur

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict. The social psychology of intergroup relations*, 33, 47.

Gaertner, S. L., & Dovidio, J. F. (2000). *Reducing Intergroup Bias: The Common Intergroup Ingroup Identity Model*. Hove: Psychology Press.

Ten Dam, G., Geijsel, F., Ledoux, G., & Reumerman, R. (2010). *Burgerschap Meten. Handleiding Primair Onderwijs. Versie 1.0*. Soest: Rovict BV/Universiteit van Amsterdam:

Ten Dam, G., Geijsel, F., Reumerman, R., & Ledoux, G. (2010). Burgerschapscompetenties: de ontwikkeling van een meetinstrument. *Pedagogische studiën*, 87(5), 313-333.

Ten Dam, G., Volman, M., Westerbeek, K., Wolfram, P., & Ledoux, G., m.m.v. Peschar, J. (2003). *Sociale competentie langs de meetlat*. Den Haag: Transferpunt Onderwijsachterstanden.